

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81-115

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.5-2/01>*Долгих А. М.*

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ПОЕТОНІМІВ У ТВОРАХ ДЖ. ОРУЕЛЛА: ІНТЕРТЕКСТ І АНТИКЛІМАКС

Клімакс та антиклімакс є важливими засобами інтертекстуальної поетики онімів у творах Дж. Оруелла. Використання цих риторичних фігур сприяє формуванню ігрової ситуації, за допомогою якої актуалізується не тільки змістовна структура поетонімів, але й ідейна образність всього художнього тексту. З'ясовано, що розміщення поетонімів у відповідності до умов клімаксу/антиклімасу підсилює іронічний/пародійний ефект контекстної ситуації, сюжету, мотиву тощо.

У статті досліджується обґрунтування важливості вивчення образних можливостей поетонімів у мінімальних контекстах. Вивчається проблема інтертекстуальності у сфері поетонімології, що передбачає дослідження взаємодії поетоніма та його «культурної пам'яті», розосередженій у міжтекстовому просторі, з поетикою цього художнього твору. Також проводиться аналіз таких термінів, як «клімакс» і «антиклімакс» художніх творів. Основною метою статті є розгляд та вивчення змісту і основних функцій використання поетонімів у творах Дж. Оруелла у ракурсах інтертекстуальних зв'язків і антиклімасу. Разом із цим вивчається таке лінгвістичне явище, як поетонімосфера, яка орієнтована на інтертекстуальні зв'язки з текстами попередників письменника та містить пропріальні одиниці, які мають високий ступінь вживання і високу «культурну репутацію».

Автор доводить у статті, що домінуючим прийомом інтертекстуальної поетики стає використання загальновідомих історико-культурних імен, які формують ідейно-змістовну образність текстів Дж. Оруелла. Однак найчастіше розміщення власних імен підпорядковане створенню іронічного/пародійного ефекту тієї чи іншої контекстної ситуації, досягнення якого здійснюється за допомогою розташування поетонімів у спадному (антиклімакс) або зростаючому (клімакс) порядку.

Автор статті доходить висновку, що використання риторичних фігур клімаксу й антиклімасу сприяє формуванню ігрової контекстної ситуації, за допомогою якої актуалізується як смислова структура поетонімів, так і змістовна образність художнього тексту як цілого. Історико-культурні імена, включені в онімні ряди відповідно до умов клімаксу/антиклімасу, є доказом інтертекстуальної стратегії Дж. Оруелла.

Ключові слова: антиклімакс, інтертекстуальність, клімакс, онімний ряд, пародія, поетонім, семантика.

Постановка проблеми. Доведено, що клімакс і антиклімакс є важливими засобами інтертекстуальної поетики онімів у творах класика англійської літератури ХХ століття Дж. Оруелла. Використання цих фігур мови сприяє формуванню ігрової ситуації, за допомогою якої актуалізується не тільки смислова структура поетонімів, а й змістовна образність художнього тексту як цілого. Обґрунтовано, що розташування поетонімів у спадному (антиклімакс) або зроста-

ючому (клімакс) порядку сприяє досягненню іронічного/пародійного ефекту контекстної ситуації, сюжету, мотиву.

Включення в художній твір історико-культурних імен як елементів «чужих» текстів є найбільш часто «експлуатованим» прийомом поетики онімів. При цьому пропріальні лексеми, що сходять до загальнокультурного фонду будь-якого мовного співтовариства або до інтерлінгвальних номінативних одиниць, мають семантичну

енергію, яка сформована безліччю їх вживань у різних культурних контекстах. Водночас смисловий потенціал таких власних імен не може бути повністю реалізований у новому тексті: якась частина «передтекстової» семантики в перетвореному та трансформованому вигляді «поглинається» поетонімом, перетворюючи його в якусь нову семантичну єдність. Звукова структура цього оніма і його непряма співвіднесеність із первинним референтом дозволяють розширити і поглибити інтертекстуальний семантичний «запас» імені, що потенційно дає можливість використовувати це ВІ (точніше, його змістовно-образну структуру) вже в якості виробника в будь-якому тексті-наступнику.

Аналіз досліджень. Обґрунтувавши важливість вивчення образних можливостей поетонімів у мінімальних контекстах, які поширюються, В.М. Калінкін в монографії «Поетика оніма» підкреслював необхідність враховувати вплив, що виходить за «фізичні» межі конкретного тексту художнього твору: «У першу чергу це стосується тих онімів, які вже мають якусь «історичну пам'ять» і несуть в собі конотації, пов'язані з колишнім вживанням в текстах інших літературних творів, і тому обов'язково оточені ореолом інших художніх світів» [3, с. 275–276]. Вчений зазначає, що проблема інтертекстуальності в сфері поетонімології передбачає дослідження взаємодії поетоніма та його «культурної пам'яті», розосередженій в міжтекстовому просторі, з поетикою даного художнього твору [3, с. 276].

У роботі В.М. Калінкіна проаналізовані різні тропи і фігури мови (ампліфікація, алегорія, антономазія, оксюморон та ін.), які беруть участь у створенні звукосмислової структури поетонімів [3, с. 359–366]. Цікаву сферу поетики становить така фігура, як антиклімакс. У «Словнику лінгвістичних термінів» О.С. Ахманової представлені такі значення терміна: «Антиклімакс (спадна градація): 1) фігура мовлення, яка полягає в розташуванні слів у спадному порядку, від семантично більш істотних до менш істотних; 2) фігура мовлення, яка полягає в руйнуванні риторичного ефекту, що досягається клімаксом, за допомогою раптового зниження стилю» [2, с. 48–49]. У другому значенні поняття антиклімаксу протиставляється клімаксу, тобто висхідній градації: «фігура мови, яка полягає в такому розташуванні частин висловлювання, що кожна наступна частина виявляється більш насиченою, більш виразною або вражаючою, ніж попередня» [2, с. 197]. Оскільки ці фігури

визначають порядок розміщення будь-якого однорідного матеріалу, вони часто служать для вибудовування низки власних імен як у поетичних, так і в прозових художніх творах. Зрозуміло, для реалізації клімаксу і антиклімаксу імена, як правило, запозичуються з історико-культурного контексту. Використання цих фігур мови у сфері ВІ сприяє формуванню ігрової ситуації, за допомогою якої актуалізується не тільки смислова структура поетонімів, а й змістовна образність всього художнього тексту.

Метою пропонованої статті є розгляд змісту і основних функцій використання поетонімів у творах Дж. Оруелла у ракурсах інтертекстуальних зв'язків і антиклімаксу.

Виклад основного матеріалу. В онімний прострір Дж. Оруелла входять власні імена, які позичені з інтертексту. Саме поетоніми є найбільш очевидними «показниками» того, що автор апелює насамперед до «сильних» текстів – творів класичної англійської і французької літератури. Поетонімосфера, орієнтована на інтертекстуальні зв'язки з текстами попередників письменника, містить пропріальні одиниці, які мають високу ступінь вживання і високу «культурну репутацію»: *Shakespeare, Zola, Villon, Oscar Wilde, Tennyson, Charles Dickens, Robert Bridges, T. S. Eliot; The Pickwick Papers, A Christmas Carol, News From Nowhere; Macbeth, Hamlet, Bob Cratchit, Tiny Tim, Scrooge* і т. і. Цей далеко не повний список свідчить про те, що в творах Дж. Оруелла перевагу віддано експліцитній інтертекстуальності. Домінуючим прийомом інтертекстуальної поетики стає використання загальновідомих історико-культурних імен, які формують ідейно-змістовну образність текстів Дж. Оруелла.

«Вибудовування» онімних рядів в творах Дж. Оруелла підпорядковане змістовним завданням, хоча авторська інтенція не завжди спрямована на створення іронічного або пародійного ефекту. Так, в есе «Such, Such Were The Joys» («Про радості дитинства ...») функціональне навантаження поетонімного ряду, де ВІ позначають автора і назви художніх і музичних творів, полягає в відтворенні періоду того часу «до 1914 року»: «It was the age when crazy millionaires in curly top-hats and lavender waistcoats gave champagne parties in rococo house-boats on the Thames, the age of diabolo and hobble skirts, the age of the 'knut' in his grey bowler and cut-away coat, the age of The Merry Widow, Saki's novels, Peter Pan and Where the Rainbow Ends, the age when people talked about chocs and cigs and ripping and topping and heavenly,

when they went for divvy week-ends at Brighton and had scrumptious teas at the Troc» [18]. – «Це були часи, коли божевільні мільйонери в хвилястих циліндрах і жилетках кольору лаванди влаштували вечірки з шампанським на яхтах в стилі рококо на Темзі, часи гри діаболо і звужених донизу спідниць, часи денді в сірих казанках і фраках з вирізом, часи «Веселої вдови»¹, романів Сакі², «Пітера Пена»³ і «Там, де закінчується веселка»⁴, чудових вікендів в Брайтоні і смачного чаю в ресторані Трок» [8], що характеризується певними тенденціями в області музики, літератури, моди, стилю життя і т. і.

У романі «Keep the Aspidistra Flying» («Хай буде фікус») перерахування імен класиків англійської та американської літератури ХХ століття: Shaw/Шоу, Yeats/Йейтс, Eliot/Еліот, Joyce/Джойс, Huxley/Хакслі, Lewis/Льюїс, Hemingway/Хемінгуей репрезентує «коло читання і визнання» головного героя Гордона Комстока, поета-початківця, який розвінчує авторитети «з зухвалою відвагою автора, відомого лише домочадцям»: «He was being witty at the expense of the modern literature; they were all being witty. With the fine scorn of the unpublished Gordon knocked down reputation after reputation. Shaw, Yeats, Eliot, Joyce, Huxley, Lewis, Hemingway – each with a careless phrase or two was shoveled into the dustbin» [17].

Однак найчастіше розміщення власних імен підпорядковане створенню іронічного/пародійного ефекту тієї чи іншої контекстної ситуації, досягнення якого здійснюється за допомогою розташування поетонімів в спадному (антиклімакс) або зростаючому (клімакс) порядку.

Приєм антиклімакс використаний в романі «Burmese Days» («Дні в Бірмі») для характеристики суспільного та морального життя англійців-колоністів в 1920-і роки, коли Бірма була провінцією Британської Індії, і непрямой характеристики «кола читання» дійових осіб. Згадка імен класиків французької літератури обумовлено сюжетною дією – родичка Лакерстінов Елізабет приїжджає в Кьяктаду з Парижа. У розмові з Елізабет головний герой Флорі із захопленням згадує імена Villon/Війон, Baudelaire/Бодлер, Maupassant/Мопассан, розташування яких від-

повідає історичній хронології – часовими рамками появи авторів, рівноцінних з точки зору їх художньої майстерності: Франсуа Війон – французький поет XV століття, автор поем «Малий заповіт» і «Великий заповіт»; Шарль Бодлер (1821–1867) – французький поет, попередник французького символізму; автор поетичної збірки «Квіти зла»; Гі де Мопассан (1850–1893) – французький письменник, автор романів «Життя», «Милий друг» і численних новел. Пор. : «– 'Do you like Paris?' she said. 'I've never even seen it. But, good Lord, how I've imagined it! Paris – it's all a kind of jumble of pictures in my mind; cafes and boulevards and artists' studios and Villon and Baudelaire and Maupassant all mixed up together» [15]. В подальшому контексті протиставлення піднесеної і поетичної атмосфери Парижа і зниженого образу «глухого» Кьяктади реалізується за допомогою прийому антиклімакс: «And did you really live in Paris? Sitting in cafes with foreign art students, drinking white wine and talking about Marcel Proust? »

– 'Oh, that kind of thing, I suppose,' said the girl, laughing.

– 'What differences you'll find here! It's not white wine and Marcel Proust here. Whisky and Edgar Wallace more likely» [15]⁵. У спадному порядку тут розміщені онімно-апеллятивні поєднання *not white wine and Marcel Proust* / «ні білого вина, ні Пруста» і *whisky and Edgar Wallace* / «віскі і Едгар Уоллес», де онімні компоненти використані для реалізації антонімічної семантики «талановитий – бездарний автор». Пародійний образ Кьяктади виникає завдяки негативній конструкції з часткою *not/ні* при імені класика світової літератури, видатного модерніста Марселя Пруста (1871–1922) і позитивної конструкції, що включає Ві Едгара Уоллеса (1875–1932), представника масової літератури, кіносценариста, основоположника жанру трилер⁶, іронічно співвіднесеного з апеллятивом «віскі».

У романі «Down and Out in Paris and London» («Фунти лиха в Парижі та Лондоні») опозиція задана попарно розташованими поетонімами – назвами відомих пісень: «We had some jolly evenings, on Saturdays, in the little bistro

¹ Оперета Франца Легара (1905), угорського композитора і диригента, представника так званої нової віденської оперети («Граф Люксембург», «Циганська любов» і ін.) [11, с. 703].

² Псевдонім англійського сатирика Генрі Г'ю Манро (1870–1916).

³ П'єса-казка шотландського драматурга і романіста Баррі Джеймса Метью (1880–1971), написана в 1904р.

⁴ Дитяча казкова п'єса Кліффорда Міллза (1911).

⁵ «Так ви дійсно жили в Парижі? Сиділи ввечері в кафе з художниками іноземцями, тягнули біле вино і міркували про Марселя Пруста?

– Ну, на зразок того, – сміючись, відповіла дівчина.

– Тут нічого схожого! Тут вам ні білого вина, ні Пруста, лише віскі і Едгар Уоллес [6].»

⁶ За творами Едгара Уоллеса створено понад 160 фільмів, у тому числі фільми про Кінг-Конга.

at the foot of the Hotel des Trois Moineaux. The brick-floored room, fifteen feet square, was packed with twenty people, and the air dim with smoke <...>. Sometimes it was just a confused din of voices; sometimes everyone would burst out together in the same song – the 'Marseillaise', or the 'Internationale', or 'Madelon', or 'Les Fraises et les Fram-boises'» [16]⁷. Реалізація пародійного ефекту контексту здійснюється за рахунок використання прийому антиклімакс. Пісенний репертуар відвідувачів бістро «вибудовується» в порядку спадання: спершу – семантично значущі революційні гімни 'Marseillaise', 'Internationale', потім – популярні, але примітивні з точки зору змісту сучасні шлягери 'Madelon', 'Les Fraises et les Fram-boises'.

Іноді за допомогою антиклімаксу можуть бути представлені відразу три оціночні позиції. Так, в статті «Bookshop Memories» («Спогади книгопродавця») розташування онімного матеріалу одночасно експлікує оцінку «неосвічених» читачів, відношення оповідача до читачьких вподобань і точку зору Дж. Оруелла – його власну позицію до творчої спадщини попередників і сучасників: «Our shop stood exactly on the frontier between Hampstead and Camden Town, and we were frequented by all types from baronets to bus-conductors. Probably our library subscribers were a fair cross-section of London's reading public. It is therefore worth noting that of all the authors in our library the one who 'went out' the best was – Priestley? Hemingway? Walpole Wodehouse? No, Ethel M. Dell, with Warwick Deeping a good second and Jeffrey Farnol, I should say, third» [14]. – «Наш магазин був розташований на кордоні Хемпстеда і Кемден-тауна і відвідувався ким завгодно: від баронетів до автобусних кондукторів. Читачі нашої бібліотеки, можливо, були зрізом читаючої публіки Лондона. Тому цікаво, хто був самим «зажаданим» автором нашої бібліотеки. *Прістлі? Хемінгуей? Уолпол? Вудхауз?* Ні! *Етель М. Делл* на першому, *Уорвік Діпінг* – на другому і *Джеффри Фернол* на третьому місці» [4, с. 230]. Три останні імені визначають «смаки» недосвідчених читачів – споживачів низькопробної літератури: Делл Етель (1881–1933) – англійська письменниця, авторка популярної белетристики; Діпінг Уорвік (1877–1950) – англійський письменник, автор пригодницьких і детективних романів; Фернол Джеффри (1878–1952) – автор

⁷ Пор.: «Безладний гамір час від часу вибухав загальною дружною піснею – співали «Марсельєзу», «Інтернаціонал», або «Мадлон», або ж «Ягідки і малинки» [9].

популярних історичних романів детективного характеру⁸. Перші чотири імені, репрезентовані в конструкції риторичного запитання (*Прістлі? Хемінгуей? Волпол? Вудхауз?*)^{9,10} не тільки демонструють критичне ставлення оповідача до лондонської читацької публіки, а й у прихованій формі проявляють «розподіл місць» з позиції Дж. Оруелла, для якого Дж. Б. Прістлі займає перше місце, Е. Хемінгуей – друге і т. д. Отже, весь ряд поетонімів розташовується в порядку спадання відповідно до умов антиклімаксу.

Симптоматично, що в подальшому фрагменті до опису літературних смаків читачів підключається оповідання про уявну ерудицію книготорговців, які навіть не знають імен авторів відомих творів: «Most booksellers don't. You can get their measure by having a look at the trade papers where they advertise their wants. If you do not see an ad. for Boswell's Decline and Fall you are pretty sure to see one for The Mill on the Floss by TS Eliot» [14]. – «Більшість продавців книг НЕ знають. Це легко виявити, подивившись їх замовлення. Якщо ви не зустрінете там «Занепад і руйнування» Босуелла, то вже обов'язково зустрінете «Млин на Флоссі» Т. Еліота» [4, с. 231]. У коментарях В. А. Чаликової проаналізована навмисна гра Дж. Оруелла з назвами творів. Так, реальне ВІ «Занепад і падіння Римської імперії», автором якого є англійський історик Е. Гіббон, перетворюється в спотворену вигадану назву «Занепад і руйнування» Дж. Босуелла; а правильна назва роману «Млин на Флоссі» приписується Т. Еліоту – однофамільцю «справжнього» автора – письменниці Джордж Еліот [12, с. 366].

⁸ Пор. міркування письменника про забутті англійських класиків: «Романи Делл читали, звичайно, тільки жінки, але жінки всіх типів і вікових груп, а не тільки сумують старі діви і товсті вдови тютюнових кіоскерів, як прийнято вважати. Невірно, що чоловіки взагалі не читають романів, але є тип роману, який вони уникають. Так званий середній роман – то є звичайний, погано-хороший, розбавлений Голсуорсі, який став нормою англійського роману, – здається, існує тільки для жінок. Чоловіки читають або солідні романи, або детективи» [4, с. 230].

⁹ Волпол Х'ю (1884–1941) – письменник натуралістичної школи, послідовник В. Троллопа. Здобув широку популярність після публікації роману про похмуре і убоге життя провінційних вчителів «Містер Перрін і містер Трейл» (1911). Вудхауз Грехем Гренвилл (1881–1975) – автор сатиричних романів з декількома постійними персонажами, особливо популярні були: «Псмит – журналіст» (1915) і «Залишимо це Псмит» (1923).

¹⁰ Волпол Х'ю (1884–1941) – письменник натуралістичної школи, послідовник В. Троллопа. Здобув широку популярність після публікації роману про похмуре і убоге життя провінційних вчителів «Містер Перрін і містер Трейл» (1911). Вудхауз Грехем Гренвилл (1881–1975) – автор сатиричних романів з декількома постійними персонажами, особливо популярні були: «Псмит – журналіст» (1915) і «Залишимо це Псмит» (1923).

Інтертекстуальні зв'язки з біблійним «пратекстом» присутні в романі «A Clergyman's Daughter» («Дочка священика»), в якому використані топопоетоніми, висхідні до старозавітного джерела: «From hearing her talk you would have gathered the impression that Knype Hill with its thousand inhabitants held more of the refinements of evil than *Sodom, Gomorrah, and Buenos Aires* put together. Indeed, when you reflected upon the lives led by the inhabitants of this latter-day City of the Plain – from the manager of the local bank squandering his clients' money on the children of his second and bigamous marriage, to the barmaid of the Dog and Bottle serving drinks in the taproom dressed only in high-heeled satin slippers, <...>to Maggie White, the ker's daughter, who had borne three children to her own brother – when you considered these people, all, young and old, rich and poor, sunken in monstrous and Babylonian vices, you wondered that fire did not come down from Heaven and consume the town forthwith» [13]¹¹. У біблійному міфі *Содом і Гоморра* – назви міст, де всі жителі загинули за свою розпусту, крім праведника Лота з сім'єю: бог Яхве обрушив на Содом і Гоморру з неба сірку і вогонь [10, с. 315]. Пародійний онімний ряд *Sodom, Gomorrah, Buenos Aires*, за допомогою якого описана «сума вад» жителів Найп-Хілла, збудований відповідно до умов антиклімаксу. Низхідна градація простежується в зв'язку з підключенням до пари імен біблійного походження географічної назви *Buenos Aires*, за допомогою якого інтенсифікується семантика «множинності» розпусників вигаданого містечка¹² і збільшення «ступеня» їх порочності в порівнянні з старозавітними персонажами. Іронічний ефект найменування актуалізує семантику, закладену в топопоетонімі *Найп-Хілл*, оскільки «гріховність» пари тисяч жителів кількісно і якісно («по частині хтивої витонченості») перевершує порочність *Содому, Гомори і Буенос-Айреса* разом узятих .

¹¹ Пор. : «Розповіді її (місіс Семпрілл) створювали враження, що Найп-Хілл з його парою тисяч жителів за частиною хтивої витонченості помітно перевершив суму вад Содому та Гомори і Буенос-Айреса. Вислуховуючи повість про мешканців цього граду гріха – від директора банку, що тринькає заощадження клієнтів на другу свою коханку, до барменши «Пса і пляшки», пурхають між столами в екстравагантному вбранні всього лише з чорних атласних тифель на високих підборах; <...> до юної дочки булочника Меггі Уайт, яка успішно народила трьох дітлахів рідному братику, – розглядаючи всіх цих людей, старих і молодих, багатих, бідних, дружно загрузли в жакливого і витонченому злі, дійсно лише залишалось дивуватися, чому зволікає, руйнується з небес полум'я, дотла спопеляючий»[7].

¹² Як відомо, столиця Аргентини Буенос-Айрес – один з найбільш густонаселених міст світу, кількість жителів якого перевищує 3 млн [11, с.186].

За допомогою фігури антиклімакса представлена характеристика персонажа через «коло читання» в романі «Keep the Aspidistra Flying». Так, роздуми Гордона Комстока про те, як провести вечір, пов'язані з вибором улюбленої книги: «He told himself defiantly that he wasn't going to do any work tonight. He would have a cup of tea and smoke up his remaining cigarettes, and read *King Lear* or *Sherlock Holmes*» [17]. Обидва онімні компонента розташовуються в порядку спадання, оскільки трагедія видатного класика В. Шекспіра «Король Лір» по змістовній цінності незрівнянно вища за твори А. Конан Дойля – майстра детективного жанру. Незважаючи на нерівноцінність цих творів, «Лір» і «Шерлок Холмс» є улюбленими творами Комстока, що підтверджується включенням в «коло читання» персонажа назв творів і/або імен авторів: «His books were on the mantelpiece beside the alarm clock – *Shakespeare* in the Everyman edition, *Sherlock Holmes, Villon's poems, Roderick Random*¹³, *Les Fleurs du Mal*, a pile of French novels. But he read nothing nowadays, except *Shakespeare* and *Sherlock Holmes*» [17]¹⁴, а також дворазовим повтором контактено розташованих антропонімів *Shakespeare – Sherlock Holmes*.

Інший різновид антиклімакса – руйнування спадного порядку розміщення компонентів міститься в романі «Burmese Days». Суддя Кьяктади У По Кін намагається збездитити і позбавити лікарської практики доктора Верасвами, поширюючи неправдиві чутки: «The doctor was charged not only with sedition, but also with extortion, rape, torture, performing illegal operations, performing operations while blind drunk, murder by poison, murder by sympathetic magic, eating beef, selling death certificates to murderers, wearing his shoes in the precincts of the pagoda and making homosexual attempts on the Military Police drummer boy» [15]. Завдяки підступам У По Кіна представник комісара містер Макгрегор сприймає діяння доктора як «*a compound of Machiavelli, Sweeney Todd and the Marquis de Sade*»/«одноосібну суму вад *Макиавеллі, Джека-різника і маркіза де Сада*». Розташування антропонімів відповідає умовам раптового порушення, оскільки, йдучи за логікою «порочності», друге місце в онімному ряду повинно займати *VI Marquis de Sade/маркіз де Сад*.

¹³ Роман класика англійського Просвітництва Тобіаса Смоллетта (1721–1771), написаний у 1748 році.

¹⁴ «Книги його стояли на камінній полиці поруч з будильником: Шекспір в дешевому виданні, «Шерлок Холмс», поеми Війона, Родрік Рендом «Смоллетта», «Квіти зла», кілька французьких романів. Правда, зараз він нічого не міг читати крім Шекспіра і Конан-Дойля» [5].

Першим компонентом читача конструкції є ім'я *Machiavelli/Макиавеллі*, в основі якого лежить реальне ім'я Ніколо Макиавеллі (1469–1527), італійського політичного мислителя і письменника, який вважав, що заради зміцнення держави допустимі будь-які засоби. Звідси – термін «макиавеллізм» для визначення політики, яка нехтує нормами моралі [11, с. 756]. Змістовна структура реального антропоніма Макиавеллі пародійно трансформується в романі Дж. Оруелла, внаслідок чого ВІ Верасвами наповнюється пейоративними семами і коннотемами, які актуалізують точку зору Макгрегора: 'політичний зрадник', 'хабарник', 'порушник заповідей індуїзму', 'торговець помилковими свідченнями'. Найбільш негативні співзначення, сформовані інтертекстом, має ім'я *Sweeney Todd* – вигаданий персонаж, що вперше з'явився в якості основного антагоніста в пригодницькому романі «The String of Pearls», сюжет якого є розслідування вбивства матроса. Божевільним вбивцею-маніяком і канібалом і є *Sweeney Todd*, який готує «пирого з людської плоті». В українському перекладі це ім'я замінюється на «Джек-різник» – псевдонім, присвоєний серійному вбивці (вбивцям), який так і залишився невідомим, який діяв в Уайтчепелі та інших районах Лондона в другій половині 1888 року. За допомогою онімів *Sweeney Todd/Джек-різник* формується семантична структура імені Верасвами, що включає трансформовану, спотворюючу справжню сутність доктора сему «вбивця».

Очевидно, що злодіяння Свінні Тодда нерівноцінні в порівнянні з жорстокістю маркіза де Сада, французького письменника, ім'ям якого названо статево збочення (садизм), при якому для досягнення статевого задоволення необхідно заподіяння партнеру болю і страждання [11, с. 1169]. Семантика, «що йде» від імені *Marquis de Sade*, пародійно перетворюється в «гомосексуальні переслідування» доктором Верасвами «юного військового барабанщика». Таким чином, порядок розташування онімних компонентів порушується: ім'я самого негативного персонажа *Sweeney Todd* переміщується в другу позицію, що не відповідає умовам створення антиклімакса в його традиційному розумінні.

Іноді формування ряду власних імен зумовлено вимогами контекстної ситуації. Так, наприклад, в «Книжковому магазині Маккечні» («Keep the Aspidistra Flying») книги розміщені в алфавітному порядку: «Eight hundred strong, the novels lined the room on three sides ceiling -high, row upon row of gaudy oblong backs, as though the walls had

been built of many-coloured bricks laid upright. They were arranged alphabetically. Arlen, Burroughs¹⁵, Deeping¹⁶, Dell, Frankau¹⁷, Galsworthy¹⁸, Gibbs, Priestley, Sapper, Walpole» [17], який в певній мірі руйнує уявлення про художню цінність творів. У зв'язку з цим і виникає ігровий ефект: твори, які стосуються фонду класичної англійської літератури, виявляються в «оточенні» книг, написаних авторами популярної белетристики, детективних і пригодницьких романів. Парадоксально, що «класика» і «белетристика» набуває однакову оцінку з точки зору змученого голодом Гордона Комстока, якій порівнював полиці з книгами зі «склепом з пудингів»: «At this moment he hated all books, and novels most of all. Horrible to think of all that soggy, half-baked trash massed together in one place. Pudding, suet pudding. Eight hundred slabs of pudding, walling him in – a vault of puddingstone» [17].

Іронічний ефект контексту досягається також за рахунок фігури клімаксу, що визначає порядок розташування апеллятивного та онімного матеріалу: «GORDON COMSTOCK 'was a pretty bloody name, but then Gordon came from a pretty bloody family. The 'Gordon' part of it was Scotch, of course. The prevalence of such names nowadays is merely a part of the Scotchification of England that has been going on these last fifty years. 'Gordon', 'Colin', 'Malcolm', 'Donald' – these are the gifts of Scotland to the world, along with golf, whisky, porridge, and the works of Barrie and Stevenson» [17]. У російському перекладі В. М. Домітєєвої клімакс поєднується з прийомом використання ВІ в формі множини: «“Гордон Комсток” звучало ужас как миленько, зато вроде бы родовито. “Гордон” – привет из Шотландии, конечно; еще одна частичка особенно заметной в последние полвека британской шотландизации. Гордоны, Колины, Малькомы, Дональды в том же ряду шотландских даров человечеству, что виски, овсянка, гольф, сочинения Барри, Стивенсона» [5]. «Шотландська» тема контексту актуалізується зазначенням на походження і «аристократизм» прізвища персонажа – Гордон, яке представлено в ряду ВІ, що визначають національну приналежність їх носіїв.

¹⁵ Берроуз Едгар Райс (1875–1950) – американський письменник, автор фантастичних і пригодницьких романів, в тому числі серії романів про Гарзана.

¹⁶ Діпінг Уорвік (1877–1950) – англійський письменник, автор пригодницьких і детективних романів.

¹⁷ Гілберт Франкау (1884–1952) – англійський письменник, автор популярної белетристики (романи «Насіння магії», «ненароджених завтра»).

¹⁸ Джон Голсуорсі (1867–1933) – англійський письменник-реаліст. Цикл його романів «Сага про Форсайтів» вважається класикою англійської літератури.

Потім, відповідно до умов клімаксу, згадуються інші «шотландські дари» – атрибути матеріальної і духовної культури, серед яких *«golf, whisky, porridge, and the works of Barrie and Stevenson»*. У цьому апеллятивно-онімному комплексі іронічно позначені популярні і специфічні для Шотландії предмети, серед яких найбільш змістовно насичені і виразними виявляються ВІ *Barrie and Stevenson*, що репрезентовані в генетичній конструкції в ролі залежних компонентів. Незважаючи на широку популярність обох імен – Джеймса Баррі та Роберта Льюїса Стівенсон, – більш високу «репутацію» має ВІ Стівенсон, яке безумовно відноситься до інтерлінгвального фонду онімів.

Взагалі, приналежність головного героя «*Keer the Aspidistra Flying*» Гордона Комстока до сонму поетів зумовлює включення змістовно різноманітних переліків ВІ, що позначають всесвітньо відомих / популярних / другорядних і т. і. авторів переважно англійської, французької та американської літератури. У деяких випадках «вибудовування» таких перелічувальних рядів особистих імен і бібліопоетонімів відбувається за рахунок використання риторичних фігур клімаксу та антиклімаксу. Так, опис книжкових крамниць, в яких «чітко торжествує дарвінізм», містить кілька онімних комплексів, перший з яких представляє класичні твори англійської літератури «вікторіанської ери»: «*Down in the bottom shelves the 'classics', the extinct monsters of the Victorian age, were quietly rotting . Scott, Carlyle, Meredith, Ruskin, Pater, Stevenson – you could hardly read the names upon their broad dowdy backs. In the top shelves, almost out of sight, slept the pudgy biographies of dukes*» [17]. – «На нижніх полицях величаво тліла «класика», вимерлі гіганти вікторіанської ери: *Скотт*¹⁹, *Карлейль*²⁰, *Мередіт*²¹, *Рескін*²², *Патер*²³, *Стівенсон*; імена на палітурках пухких томів ледь читалися. Під самою стелею, куди і не заглянеш, дримали біографії королівських кузенів» [5]. Цей

¹⁹ Вальтер Скотт (1771–1832) – англійський письменник, творець жанру історичного роману («Пуритани», «Айвенго», «Квентін Дорвард» та ін.).

²⁰ Томас Карлейль (1795–1881) – англійський історик, публіцист і філософ.

²¹ Меридіт Джордж (1828–1909) – англійський романіст, поет і журналіст, представник реалістичного напрямку, автор роману «Егоїст», «Есе про комедію і використанні духу комічного» [1, с.330–331].

²² Джон Рескін (1819–1900) – англійський письменник-романтик, теоретик мистецтва, ідеолог прерафаелітів.

²³ Патер Уолтер (1839–1894) – англійський письменник, критик. Близький до прерафаелітів, однак орієнтував свої естетичні принципи не на середньовічне мистецтво, а на культуру Відродження, автор філософського роману «Марій-епікуреєць».

перелік імен розташовується в умовно хронологічному і, очевидно, порядку спадання, який актуалізує культурну значимість творів класиків. У другому книжковому ряду знаходиться «релігійна», більш затребувана читацької публікою, література: «*Below those, saleable still and therefore placed within reach, was 'religious' literature – all sects and all creeds, lumped indiscriminately together. The World Beyond, by the author of Spirit Hands Have Touched Me. Dean Farrar's Life of Christ. Jesus the First Rotarian. Father Hilaire Chestnut's latest book of R. C. propaganda. Religion always sells provided it is soppy enough*» [17]. – «Трохи нижче має якийсь попит і тому досить помітна «релігійна» література. Всі секти, все віровчення без розбору: «Потойбічний світ» автора під псевдонімом Зазнавши Дотик Духа, «Ісус як перший філантроп» декана Фаррера, католицький трактат патера Честнута – релігія завбачлива щодо різного купівельного смаку» [5]. Критерій змістовної цінності «релігійних» творів встановити досить складно, однак іронічний ефект створюється за допомогою прийому відсутності імені автора «Потойбічного світу» з пофарбованими зниженими конотаціями псевдонімом «Зазнавши Дотик Духа» і неназваного трактату Честнута. Контекст, який розширюється, «підключає» перелік сучасних авторів, складений спершу в спадному, а потім в зростаючому порядку: «*Below, exactly at eye-level, was the contemporary stuff. Priestley's latest. Dinky little books of reprinted 'middles'. Cheer-up 'humour' from Herbert and Knox and Milne. Some highbrow stuff as well. A novel or two by Hemingway and Virginia Woolf*» [17]. – «А прямо перед очима опуси сучасності. Остання збірка Прістлі, ошатні томики перевидань всяких середнячків, бадьоренько «гумор» виробництва Герберта²⁴, Нокса²⁵ і Мілна²⁶. Втиснутий і дехто з розумників; пара романів Хемінгуея і Вірджинії Вульф» [5].

Якщо ж розглядати всі представлені онімні комплекси як цілісний, єдиний ряд пропріальних одиниць, то розташування творів може оцінюватися з двох різних позицій. По-перше, ВІ розміщуються з урахуванням «розгортання» тексту; якщо ж «виключити» контекст, то утворюється наступна картина: *Скотт, Карлейль, Мередіт, Рескін, Патер, Стівенсон, «Потойбічний*

²⁴ Френк Герберт (1920–1986) – американський письменник-фантаст, більш відомий як автор циклу «Хроніки дони».

²⁵ Нокс Рональд (1888–1957) – англійський письменник, автор популярних детективів.

²⁶ Мілн Ален Александер (1882–1956) – англійський письменник, автор книг для дітей про Вінні-Пуха, Пятачка, Кензі і Ру.

*світ» автора під псевдонімом Зазнавши Дотик Духа, «Ісус як перший філантроп» декана Фаррера, католицький трактат патера Честнута, Прістлі, Герберт, Нокса, Мілн, Хемінгуей, Вірджинія Вульф, де імена від Скотта – до Честнута розташовуються по низхідній градації. Потім спостерігається ефект раптового порушення, який актуалізується в *Прістлі* і далі знову реалізується умова антиклімаксу: від *Прістлі* – до *Мілн*. Поява антропонімів *Хемінгуей, Вірджинія Вульф* можна розцінювати як висхідну градацію (клімакс).*

По-друге, облік семантики контексту дозволяє визначити, що «дарвінізм» в книжкових крамницях обумовлений читацькими смаками. В цьому випадку онімний ряд слідує не послідовному «розгортанню» контексту, а знаходженню книг на верхніх / нижніх полицях – «у другому ряду» – центральних («прямо перед очима») полицях. Імплицитний вираз точки зору читацької публіки формує «зворотний» контекст: *Прістлі, Герберт, Нокса, Мілн, Хемінгуей, Вірджинія Вульф* (центральні полиці, що містять найбільш затребувані твори), «*Потойбічний світ» автора під псевдонімом Зазнавши Дотик Духа, «Ісус як перший філантроп» декана Фаррера, католицький трактат патера Честнута* (другий ряд – література, що має «якийсь попит»), *Скотт, Карлейль, Мередіт, Рескін, Патер, Стівенсон* (верхні полиці), біографії королівських кузенів (нижні полиці). Відсутність споживчого попиту на твори, що знаходяться на верхніх і нижніх полицях, актуалізується апеллятивними лексемами «*тліла*», «*вимерла класика*», «*дрімали*». Такий онімний «комплект» виникає внаслідок неодноразового порушення то спадного, то зростаючого порядку, що підсилює виразність пропріальних одиниць і сприяє створенню іронічного ефекту, заснованого на взаємодії поетонімного ряду і контексту.

Актуалізація експліцитної точки зору героя-оповідача Гордона Комстока і прихованої позиції читацької аудиторії здійснюється в уривку, де описано розподіл на книжкових полицях творів англійських поетів: «Поезія займала цілий стелаж, зміст якого оцінювався Гордоном вельми дошкульно. В основному, дурниці». Побудовування контексту і розміщення в ньому антропонімів відбувається в хронологічній послідовності: «There were fifteen or twenty shelves of poetry. Gordon regarded them sourly. Dud stuff, for the most part. A little above eye-level, already on their way to heaven and oblivion, were the poets of yesteryear, the stars of his earlier youth. *Yeats, Davies, Housman, Thomas, De la Mare, Hardy.*

Dead stars. Below them, exactly at eye-level, were the squibs of the passing minute. Eliot, Pound, Auden, Campbell, Day Lewis, Spender. Very damp squibs, that lot. Dead stars above, damp squibs below. Shall we ever again get a writer worth reading? But *Lawrence* was all right, and *Joyce* even better before he went off his coconut» [17]. – «Трохи вище голови, вже на шляху до небес і забуттю, стара гвардія, тьмяніючі зірки його юності: *Йетс, Девіс, Ділан Томас*²⁷, *Хаусман*²⁸, *Харді*²⁹, *Деламар*³⁰. Прямо перед очима сьогодиншній феєрверк: *Еліот, Паунд, Оден, Кемпбелл*³¹, *Дей Льюїс*³², *Стівен Спендер*³³. Блиск і тріск є, так, видно, подмоклі петарди, тьмяніючі зірки нагорі горять яскравіше. Чи з'явиться, нарешті, хтось вартий? Хоча і *Лоуренс* хороший, а *Джойс*, як виліз з шкаралупи, так ще краще колишнього» [5]. Найбільш визнаними авторами для Комстока є сучасники Девід Герберт Лоуренс і Джеймс Джойс, імена яких займають в контексті останні позиції. Вибір між поетичною спадщиною минулого і сучасними поетами свідчить про розбіжність точок зору Комстока і «неосвіченого» англійського читача. Так, позиція Комстока репрезентована при послідовному «розгортанні» змісту контексту: спершу – «тьмяніючі зірки його юності» *Йетс, Девіс, Ділан Томас, Хаусман, Харді, Деламар*, потім – «сьогоднішній феєрверк» *Еліот, Паунд, Оден, Кемпбелл, Дей Льюїс, Стівен Спендер*. Підключення контекстного «оточення» дозволяє визначити знижену оцінку творчості сучасних поетів в порівнянні з творчістю попередників: «тьмяніючі зірки нагорі горять яскравіше». Отже, імена поетів/письменників розташовуються спочатку відповідно до умов антиклімаксу (від *Єйтса* – до *Спендера*), а потім, з урахуванням рефлексії героя, – клімаксу (від *Спендера* – до *Джойса*). Протилежна точка зору акцентована тим, що творчість сучасних поетів користується великим попитом читачів: полиці з творами *Еліота, Паунда, Одена, Кемпбелла, Дей Льюїса, Стівена Спен-*

²⁷ Ділан Томас (1914–1953) – уельський поет, поезія якого багата фольклорними традиціями [11, с.1350].

²⁸ Хаусман Альфред Едуард (1859–1936) – відомий англійський поет.

²⁹ Томас Харді (Гарді) (1840–1928) – англійський письменник-реаліст, автор романів «Тесс з роду д'Ербервіллей» і «Джуд Непомітний», один з найбільших ліричних поетів ХХ ст. [11, с. 1456].

³⁰ Деламар Уолтер Джон – англійський поет і письменник (збірки віршів «Генрі Брокен», «Повернення»).

³¹ Кемпбелл Джозеф (1904–1987) – американський міфолог, письменник і лектор.

³² Дей Льюїс Сесіл (1904–1972) – англійський поет.

³³ Стівен Спендер (1909–1995) – англійський поет і критик (поема «Відень», п'єса у віршах «Випробування судді» та ін.).

дера знаходяться «прямо перед очима»; а твори класиків англійської літератури *Єйтса, Девіса, Ділана Томаса, Хаусмана, Харді, Деламара* – на «шляху до небес і забуттю», оскільки їх поезія займає невідгдане місце «трохи вище голови». Таке «нанизування» антропоетонімів відповідає умовам висхідній градації, хоча цей онімний ряд, також як і читацьку точку зору, можна відновити тільки при уважному прочитанні.

Висновки. Отже, використання риторичних фігур клімаксу і антиклімаксу сприяє формуванню ігрової контекстної ситуації, за допомогою якої актуалізується як смислова структура поетонімів, так і змістовна образність художнього тексту як цілого. Історико-культурні імена, включені в онімні ряди відповідно до умов клімаксу/антиклімаксу, є доказом інтертекстуальної стратегії Дж. Оруелла.

Список літератури:

1. Аникин Г.В. Михальская Н.П. История английской литературы. Учеб. пособие для студентов педагог. ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1975. 528 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1966. 606 с.
3. Калинин В.М. Поэтика онима. Донецк: Юго-Восток, 1999. 408 с.
4. Оруэлл Дж. Воспоминания книготорговца. *Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет: Пер. с англ. / Сост. В.С. Муравьев.* Москва: Прогресс, 1989. С. 228–232.
5. Оруэлл Дж. Да будет фикус. URL: https://orwell.ru/library/novels/Keep_the_Aspidistra_Flying/russian/r_ktaf (дата звернення: 12. 05. 2021).
6. Оруэлл Дж. Дни в Бирме. URL: https://orwell.ru/library/novels/Burmese_Days/russian/r_buds (дата звернення: 15. 05. 2021).
7. Оруэлл Дж. Дочь священника. URL: https://orwell.ru/library/novels/A_Clergymans_Daughter/russian/r_acd (дата звернення: 17. 05. 2021).
8. Оруэлл Дж. О радостях детства... URL: https://www.orwell.ru/library/essays/joys/russian/r_joys (дата звернення: 07. 05. 2021).
9. Оруэлл Дж. Фунты лиха в Париже и Лондоне. URL: https://orwell.ru/library/novels/Down_and_Out_in_Paris_and_London/russian/r_dopl (дата звернення: 17. 05. 2021).
10. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имен. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. 412 с.
11. Советский энциклопедический словарь / Научно-редакционный совет: А.М. Прохоров (пред.). Москва: Советская энциклопедия, 1981. 1600 с.
12. Чаликова В. Комментарии. *Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет: Пер. с англ. / Сост. В. С. Муравьев.* Москва: Прогресс, 1989. С. 356–376.
13. Orwell G. A Clergyman's Daughter. URL: https://www.orwell.ru/library/novels/A_Clergymans_Daughter/english/0200011.txt (дата звернення: 17. 05. 2021).
14. Orwell G. Bookshop Memories. URL: <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/bookshop-memories> (дата звернення: 05. 05. 2021).
15. Orwell G. Burmese Days. URL: https://www.orwell.ru/library/novels/Burmese_Days/english/e_buds (дата звернення: 15. 05. 2021).
16. Orwell G. Down and Out in Paris and London. URL: https://www.orwell.ru/library/novels/Down_and_Out_in_Paris_and_London/english/e_dopl (дата звернення: 18. 05. 2021).
17. Orwell G. Keep the Aspidistra Flying. URL: https://www.orwell.ru/library/novels/Keep_the_Aspidistra_Flying/english/e_ktaf (дата звернення: 11. 05. 2021).
18. Orwell G. Such, Such Were The Joys. URL: https://www.orwell.ru/library/essays/joys/english/e_joys (дата звернення: 03. 05. 2021).

Dolgikh A. M. INTERTEXTUAL RELATIONS OF POETONYMS IN G. ORWELL'S WORKS : INTERTEXT AND ANTICLIMAX

Climax and anticlimax are important means of onyms' intertextual poetics in G. Orwell's works. The usage of these rhetorical means contributes to the formation of a play situation with the help of which not only contextual structure of poetonyms is actualized, but the basic imagery of the whole literary text as well. It is clarified that the positioning of poetonyms according to the conditions of climax/anticlimax strengthens ironic/parody effect of the contextual situation, plot, motif and so on.

The support of the importance of studying of imagery possibilities of poetonyms in minimal contexts is studied in the article. The problem of intertextuality in the area of poetonymology is investigated, which provides for a study of an interplay of a poetonym and its "cultural memory", which is allocated in intertextual space, with the poetics of the given literary work. The analysis of such terms as "climax" and "anticlimax" of literary works is also made. The main aim of the article is to investigate and research the context and basic functions

of the usage of poetonyms in the works of G. Orwell in the scope of intertextual connections and anticlimax. Such linguistic phenomenon as poetonymosphere is also studied, which is oriented at intertextual connections with the texts of writer's predecessors and contains units of proper names, which have a high degree of usage and high "cultural reputation".

The author proves in the article that the predominant means of intertextual poetics is the usage of universally known historical and cultural names which form basic contextual imagery of G. Orwell's texts. However, the most frequent placement of proper names conforms to the creation of ironical/parody effect of a given contextual situation. The accomplishment of such effect is achieved through the help of placing poetonyms in descending (anticlimax) or ascending (climax) order.

The author of the article reaches the conclusion that the usage of rhetorical images of climax and anticlimax contributes to the formation of a play contextual situation with the help of which as semantic structure of poetonyms as contextual imagery of the text as a whole is realized. Historical and cultural names, which are included into onym tiers according to the climax/anticlimax conditions, are the proof of G. Orwell's intertextual strategy.

Key words: *anticlimax, climax, intertextual, onym's complex, parody, poetonym, semantics.*